

Úvodné slovo

Lysák

Mesiac marec je právom pokladaný za mesiac zvrátov a nádejí. Končieva obdobie kraľovania zimy a chladu. S príchodom skutočnej jari nastupuje oživenie v prírode aj u ľudí našich zemepisných šírok. Pomenej, no predsa sa pripomína aj mesiac knihy a aj - po niekoľko rokov proskribovaný - Medzinárodný deň

(všetkých) žien. Slovensko si (doteraz sčasti rozporuplne) pripomína významný dátum zrodu Prvej slovenskej republiky v *marci roku 1939*. Odporcom samostatnosti slovenského národa, zahraničným aj ich domácim pusipajťášom a iným potrimiskárom, pritom slúžia otrepané nálepky, že vznikol z vôle nacistického fuhrera. Pričom sa chytrácky zamlčí, že *o vzniku slovenského štátu* po vyše tisíc rokoch bez vlastnej štátnosti *jednomyselne rozhodol slovenský parlament*, ktorý týmto činom zachránil Slovensko pred jeho rozdelením (takisto v čase a z vôle fuhrera.. Doteraz mnohým oči kole, že dovtedy čechoslovakistami tieneny ľudský i materiálny potenciál Slovenska dokázal za mimoriadne zložitých vojnových podmienok zmobilizovať ekonomiku a spoločnosť a dopredu vysmievaná slovenská koruna patrila k najstabilnejším menám v Európe. Určite tam boli aj hrubé postupy voči ľudskosti ako v ďalších európskych štátoch, ktoré jednoznačne odsudzujeme. Ale s vodou nevyliavame z vaničky dieťa!

Po časovom odstupe, v *marci v roku 1993* mala podľa tvorcov katastrofických scenárov padnúť (spolu s obnovenou samostatnosťou) obnovená slovenská koruna. Nestalo sa tak, čo nám znova viacerí nezabudnú „osladiť“.

Faktom ale je, že začiatkom roku 2009 má Slovenská republika ambície stáť sa členom Európskej menovej únie. Terajšia vláda tento zámer zaradila do svojho programu a intenzívne ho presadzuje. Ide o veľmi závažný krok, ktorý mnohí vítajú, niektorí ale nabádajú k serióznemu prehodnoteniu stavu ekonomiky a spoločnosti. K tej kategórii sa radí aj Nezávislé združenie ekonómov Slovenska – NEZES. Stretávame sa totiž aj s nedôverou voči euru. Jednak zo straty jedného z atribútov len nedávno nadobudnutej štátnosti a na druhej strane aj z pochybných aktivít rôznych indivíduí a skupín. Upozorňujú na to aj niektorí významní odborníci z oblasti bankovníctva. Bývalá viceguvernérka NBS Kohútiková pripomína, že "veksláci" môžu zneužiť dôveru či nevedomosť niektorých ľudí a môžu im ponúknuť za výhodnejší kurz falošné eurá alebo len časť skutočnej hotovosti.

NEZES pre plnšie poznanie problémov a smerovanie prípravy na prijatie eura pripravuje odborný seminár (13.4.2007), na ktorom budú mať jeho účastníci možnosť poznať názory aj známeho ekonóma, teraz europoslancu Ing. Sergeja Kozlíka a splnomocnenca vlády SR pre zavedenie eura Ing. Igora Baráta. Veríme, že aj mnohí

z našich čitateľov využijú túto možnosť. Čitateľov SILOČIAR budeme o priebehu a poznatkoch zo seminára následne informovať.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Ekonomický komentár

Klamlivé čaro nízkej dane.

Súčasná slovenská daň z príjmov je 19% pre fyzické i právnické osoby. Nie je to daň úplne rovná, lebo mechanizmus v sebe obsahuje aj istý nezdaniteľný základ. V súčasnosti patrí k najnižším v Európe a je nepochybným podnetom k hospodárskej konjunktúre, ktorú teraz prežívame. Napriek tomu existuje volanie po znížení tejto sadzby napr. na 15% a uvádza sa príklad krajín ako Rumunsko, Bulharsko alebo Česko, ktoré tak v poslednom roku učinili alebo hodlajú urobiť.

Avšak výška daňovej sadzby nie je jediným impulzom k hospodárskej činnosti, zvýšeniu atraktivity pre zahraničný kapitál a pod. Medzi tieto impulzy patria okrem iného aj tzv. externality: infraštruktúra, bezpečnosť, vynútiteľnosť práva, kvalifikácie a zdravotný stav pracovnej sily a pod. Teda to, za čo zodpovedá aj štát a čo financuje z daní.

Je jasné, že pokles daňovej sadzby zvýši záujem o prácu a podnikanie, pretože zaujímavými sa stávajú aj činnosti, ktoré by pri starých o niečo vyšších sadzbách už dostatočne nevynášali, ale čo to spraví s príjmami štátneho rozpočtu a následne schopnosťou štátu vykonávať svoje funkcie nevyhnutné na chod normálnej ekonomiky?

Ako sa odvíjajú príjmy štátu v závislosti od daňovej sadzby? Ak je sadzba nulová, príjmy sú tiež nulové, rastom sadzby stúpajú aj príjmy. Pri vyšších položkách sa začne krivka splošťovať, pretože vyššie dane začínajú dusiť ekonomiku a znižovať záujem o hospodársku činnosť. Pri istej výške dane sa začína dokonca HDP znižovať, pretože sa stráca záujem o podnikanie a prácu. Pri 100% dani je samozrejme príjem výnos zo zdanenia nulový, pretože sa zastavila akákoľvek hospodárska aktivita - neprináša podnikateľom zisk a zamestnancom mzdu.

Aký je vplyv daňovej sadzby na HDP? Ako bolo hore uvedené, pri 100% dane, sa ekonomika zastavila a nič neprodukuje. (ide o teoretický prípad, aj vtedy aby fungovala nejaká primitívna hospodárska činnosť, najmä v šedom a čiernom sektore, a dochádzalo by k falšovaniu účtovníctva pod.), pri 0% sadzbe HDP dosahuje čisto teoreticky svoju maximálnu úroveň ak by malo závisieť len na faktore výšky daňovej sadzby. Zdanlivo preto platí, že čím nižšie dane tým lepšie... Fígel' je ale v tvare krivky medzi týmito hodnotami. Tá nie je lineárna ale prehnutá. Pri znižovaní daní spočiatku HDP rastie, neskôr sa krivka splošťuje. Prečo? Hodnotu daňovej sadzby treba čítať „obrátene“ – ako výšku toho, čo zostane podnikateľovi alebo pracovníkovi po zdanení. Ak je daň 90% , jej zníženie na 80% pre občanov znamená zvýšenie príjmov z 10 na 20% takže zvýšenie je dvojnásobné, čo je významným podnetom na hospodársku aktivitu. Ak ja daňová sadzba

20% a zníži sa na 10%, tak redukcia príjmov štátu o polovicu je vykúpená zvýšením príjmov občanov z 80 na 90% čo je zvýšenie oproti pôvodnému stavu o 12,5%. Dajme tomu, ale, žeby to bolo vykompenzované nárastom HDP o zmienených 12,5%- čo by sa stalo s príjmami štátu? Neboli by dorovnané? Nie, pretože 10% z nového (o 12,5% vyššieho) HDP by bolo len na úrovni 11,25% zo starého HDP. To znamená, že daňové príjmy štátu by síce neklesli o 50% ale len o 43,75% ale bol by tu aj tak zjavný nepomer. Pritom ako bolo povedané na začiatku, daň nie je samoučelná a bez ekonomického efektu- aj najliberalnejší štát ňou zabezpečuje všetko to, bez čoho by ekonomika ani spoločnosť nemohli normálne fungovať. (Prípád je samozrejme čisto teoretický, skutočný rast HDP závisí od toho, koľko je dispozícií potenciálnych aktivít, ktoré sa oplatí rozbehnúť pri poklese dane z 20 na 10%. Vychádzal som z toho, že ich zastúpenie je lineárne.)

To znamená, že pri nízkych daňových sadzách ďalším poklesom dane výrazne klesá schopnosť štátu zabezpečovať všetky tie podmienky a externality, bez ktorých nie je možné fungovanie normálnej ekonomiky, pričom to ponúka len malé zvýšenie finančného podnetu na rozvíjanie hospodárskych činností a rast HDP. Je navyše vcelku možné, že v dôsledku istého zlyhania štátu (a iných verejných subjektov), ktorý nebude mať zdroje na financovanie svojich aktivít potrebných pre fungovanie ekonomiky, HDP dokonca môže začať klesať! Bude predsa nedostatok vzdelanej pracovnej sily, opravených ciest, možností verejnej dopravy, podpory pre rozvojové programy, zníži sa bezpečnosť atď...

V našom konkrétnom slovenskom prípade by zníženie dani z príjmu z 19% na 15% znamenalo nárast impulzu k podnikaniu a práci len o 4,93%, zatiaľ čo okamžitý výpadok štátnych príjmov by bol o 21,05%. Aj keby sme pripustili okamžitý nárast HDP na základe poklesu daní, tak o 17,1%. Dokonca aj v prípade, že zastúpenie potenciálnych aktivít v spoločnosti podľa miery výnosov nie je rovnomerné a menej výnosných je viac ako vysoko výnosných, a tak by rast HDP mohol byť reálne vyšší než o 4,93%, pokles príjmov štátu bude zrejme nepomerný.

Na druhej strane sa u nás črtá vynikajúca možnosť redukcie nepriamych daní, najmä dane z pridanej hodnoty a to zavedením jej dvojitej sadzby. Pričom by sa mohli uplatniť sociálne, rozvojové a podporné zábery vlády.

Do nižšej sadzby (napr. 5%) by spadali základné potraviny, lieky, knihy, časopisy a pod. Išlo by zároveň aj o tovary, ktoré nie sú obyčajne dovážané zo zahraničia a tak by sa dosiahla aj o nepriama podpora domácich subjektov. Bolo by vhodné k nim pridať aj tovary a služby, ktorých podpora je dôležitá z hľadiska rozvoja vzdelanosti, technológií a infraštruktúry: poskytovanie vzdelávania, počítače a iné zariadenia s vysokou pridanou hodnotou, produkcia softvéru, internetové služby a pod. A taktiež artikly takzvaných technológií budúcnosti, ktoré sa zatiaľ na Slovensku prakticky nevyrábajú a nepredávajú, takže by výpadok z rozpočtu bol minimálny, no zníženie dane z pridanej hodnoty by bolo pre ne významným rozvojovým

impulzom: slnečné kolektory, motory na alternatívne palivo alebo vodík, prístrojové zariadenie rôznych biotechnologických a nanotechnologických prevádzok a ich produktov atď....

JUDr., MUDr. Daniel Šmihula, PhD.

Rezervované pre makroekonomiku

Rašo

Globálna ekonomická výkonnosť

Medzinárodný menový fond (MMF) predpovedá pre rok 2007 rast globálnej ekonomickej výkonnosti na úrovni 4,9 percenta. Ekonomika USA by mala rásť v reálnych podmienkach 2,9 percentami, v eurozóne 2 percentami a v Japonsku 2,1

percentami.

Akú majú tieto čísla vypovedaciu hodnotu.?

Predovšetkým nám viac približujú poznatky o prognostických modeloch, ako o tom, čo sa vo svetovej ekonomike v skutočnosti udeje. Pritom treba otvorene priznať, že tieto modely sú vo svojej podstate konzervatívne.

Zaujímavá je však ich tvorba.

Ak ekonomika rastie v súlade s trendom, modely majú často vypovedaciu hodnotu tak pre budúcnosť, ale aj pre prítomnosť. Ak tomu tak nie je, potom predpovedajú návrat k trendu.

Seriózne predpovede, ako ich zverejňuje povedzme MMF, sú väčšinou zároveň sprevádzané príslušnými výstrahami. Vo svojom Svetovom ekonomickom prehľade MMF zároveň publikuje aj rozsah a príslušnú vážnosť rizík. Ich užitočnosť nikto nespochybňuje. Bank of England napr. využíva tieto veľké tabuľky od deväťdesiatych rokov na kvantifikáciu neurčitostí, viažucich sa na inflačné prognózy. Poukazujú na neurčitosť časového pokroku a rozširujú diapazón možností k rozličným scenárom. Bohužiaľ tieto tabuľky môžu viesť k záveru, že máme určitý stupeň kontroly sledovania neurčitostí. V skutočnosti však tomu tak, samozrejme, nie je.

Prognózovanie je zvlášť, odvážne, až rizikové v čase, keď ekonomika dosiahla v obchodnom cykle svoj vrchol. Veľkosť a hodnota pomalého ekonomického obratu bude závisieť od koeficientov veľkých modelov zistiť náročnosť prognózovania.

Jedným z chmúrnych oblakov, vznášajúcich sa nad globálnou ekonomikou je v súčasnosti americký trh s nehnuteľnosťami. Rozdiel medzi priaznivým scenárom nepatrného, jemného dopadu a totálnym kolapsom v cenách domov môže vo finančnom sektore spôsobiť obrovský prepád.

Ak sa bude všetko vyvíjať pozitívnym smerom, prognóza by mohla mať šancu celkom dobre sa osvedčiť. Ak nie, potom sa takmer v celom rozsahu ukáže ako úplne

nesprávna. V takom prípade bude potrebné takmer všetko korigovať, prirodzene aj s príslušnými dopadmi.

V tejto súvislosti sa ponúka niekoľko paralel s rokom 2001, keď v „západnej spoločnosti končila „dot – com“ bublina (bodková komunikačná bublina). Bol to rok, keď prognózy všeobecne zlyhali, dopadli zle, najmä pre eurozónu.

Zaujímavé boli v tomto kontexte prognózy na roky 2001 – 2005 pre Nemecko a Taliansko. Na jar 2001 MMF vo svojej jarnej správe predpovedal Taliansku na rok 2002 rast 2,7 percenta. Skutočný trend bol úplne opačný. Taliansko v roku 2002 vykázalo rast 0,2 percenta. Podobne tomu bolo o rok neskôr. Prognóza MMF uvádzala pre Taliansko na rok 2003 rastovú sadzbu 2,9 percenta. V skutočnosti dosiahlo Taliansko v uvedenom roku nulový rast.

Celková prognóza MMF v štvorročnom období rokov 2002 – 2005 pre Taliansko a Nemecko v podstate zlyhala. MMF sa v predpovediach pre Taliansko mýlil o 2,1 a pre Nemecko o 1,7 percentuálnych bodov.

Európska komisia využíva na prognózovanie iný model. Napriek tomu jej výsledný efekt v predpovediach bol takmer totožný s tým, ktorý praktizuje MMF. Pozoruhodná je pritom skutočnosť, že všetky prognózy boli dlhodobo optimistické. Ani jedna nevykazovala omyl smerom dolu. Omyly v prognózach v niektorých rokoch takmer až o 3 percentuálne body u takých tradične priemyselne vyspelých štátov ako nesporne Nemecko a Taliansko sú, vyznieva až neuveriteľne. Fakty sú však aj v tomto prípade nezvratné.

Prognostikom trvalo takmer päť rokov, aby sa opäť do „obrazu“, t.j. odhady sa približovali skutočnosti v tolerantnej odchýlke.

Prognózy na roky 2005 a 2006 už vykazujú vyššiu mieru dôveryhodnosti, a to tak v parametroch pravdepodobnej odchýlky, jej chyby, ako aj predpovede vplyvu. Samozrejme, rok 2006 sa ešte neskončil. Existuje však reálna šanca, že výsledok sa bude pohybovať v porovnaní s prognózou v rozpätí pol percentuálneho bodu.

Problém s trvale chybnými prognózami je v tom, že majú negatívny dopad v aktuálnom čase. Ak sú prognózy trvale optimistické, vyvolávajú totiž optimizmus aj u politikov. Výsledok je v konečnom dôsledku taký, že eurozóna by mohla skončiť s trvalými a príliš až nadmerne napätou fiškálnou a monetárnou politikou.

V čom spočíva dôvod nepresností, a teda následne nesprávností prognóz? Do značnej miery možno tvrdiť, že neposudzujú dostatočne vplyv špecifických ekonomických šokov. V istom časovom období bolo napr. Nemecko dotknuté značným finančným šokom. V intervale medzi marcom 2000 a októbrom 2002 Nemax – 50, index akcií vysokých technológií stratil 96 percent svojej hodnoty. Počas rovnakého obdobia mnohé nemecké banky upratali úplne nadobro svoje rozvahy (bilancie) po dekáde eufórie, ktorá začala nemeckým zjednotením a skončila s prasknutím „bodkovej“ bubliny. Duálny vplyv pádu akcií vysokých technológií a stlačenia bankových úrokových sadziieb, vyústil do prístnosti a predlžoval úpadok.

Z toho rezultuje, že na mieste je väčšia opatrnosť a menej sa spoliehať na posledné prognózy.

Ak sa ústredný scenár MMF pre rok 2007 potvrdí ako správny, potom bude možné konštatovať, že centrálna banka v inkriminovanom období viac znepokojovala inflácia a venovali jej viac pozornosti, ako ukazovateľu rastu.

Ak sa však MMF mýli, ako tomu bolo počas štyroch z piatich rokov v eurozóne, prísnejšia monetárna politika by mohla do značnej miery pôsobiť na posilnenie šokov, ako je tomu v prípade amerických cien nehnuteľností. Kým sa však prejaví účinok menovej politiky ubehne niekoľko štvrtrokov a bude potrebný aj určitý čas na korekciu chybných rozhodnutí.

Porovnanie s rokom 2001 poukazuje na dve veci, z ktorých sa dá poučiť. Bublíny eventuálne prasknú a ekonomické prognózy sa uchovávajú ak bubliny vybuchnú.

Prognóza MMF pre rok 2007 sa javí oveľa miernejšia ako pravdepodobnosť drsného ekonomického šoku v priebehu prognózovaného horizontu.

Ing. Michal Rašo

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Voľby vo Francúzsku

Súboj troch kohútov: Ségo kontra Sarko. Pridá sa tretí?

Rozprávanie o nadchádzajúcich francúzskych voľbách zahŕňa v sebe v podstate dva príbehy, ktoré boli dlhodobo nespochybniteľné.

Po prvé, je to súperenie iba dvoch politikov.(?)

Po druhé, vo francúzskej politike sa brieždi na nové časy.(?)

Už teraz možno s relatívnou istotou tvrdiť, že prvý z nich už nie je tak úplne nepopierateľný, ako sa dlhodobo jednoznačne rysoval. Druhý predpoklad sa už teraz javí skôr ako nesprávny.

Politické programy Nicolasa Sarkozyho v pravom a Ségolene Royalovej v ľavom politickom spektre je ťažko možné označiť ako testamenty post – modernej politiky. Royalová navrhuje zdanenie bohatých až do úplnej podstaty a uzákoníť minimálny invalidný dôchodok na 1.500,- euro mesačne. Sarkozy chce zasa znížiť daň z dedičstva, a to práve v krajine, ktorá patrí medzi tie štáty, kde je práve najpriaznivejšia.

Obaja kandidáti navrhujú obrovský nárast výdavkov, avšak nehovoria o tom, z akých zdrojov ich finančne pokryjú. Nezodpovedaná je tiež mimoriadne citlivá otázka, ako reformovať doterajší nevyhovujúci, prežitý sociálny systém. Vypadá to ako spor medzi socializmom sedemdesiatych rokov a spôsobom dodatočných dotácií v osemdesiatych rokoch minulého storočia. Spor starého s ešte starším. Z tohto hľadiska sa javí terajší prezident Jackues Chirac v skutočnosti ako celkom moderný politik.

Buďme však k obojm kandidátom spravodlivý a priznajme im aj pozitívny fakt, že predsa len predkladajú vo svojej ponuke aj niečo podstatné:

Royalová sa vo svojich programových preferenciách zamerala na systém vzdelávania, ktorý nevyhnutne a značne naliehavo potrebuje zlepšenie.

Sarkozy zasa prichádza s inovačnými reformami trhu práce. Predstavil dva návrhy, ktoré možno označiť ako podstatné, a to:

- slobodnú, jednoduchú zamestnaneckú zmluvu, ktorá ponúka postupný nárast v ochrane zamestnania; a
- väčšiu flexibilitu pre pracujúcich, ktorí chcú pracovať dlhšiu dobu ako ústavných 35 hodín týždenne.

Sú to dobré návrhy, a to tak ekonomicky ako aj politicky. Ak zvládne zníženie vysokej francúzskej nezamestnanosti predovšetkým mladých - dlhodobo pretrvávajúci problém – podstatnou mierou by sa pričínal o zníženie sociálneho napätia v priebehu najmä poslednej dekády. A to by skutočne nebol nezanedbateľný politicko-ekonomický počin.

Jedna vec je totiž v súčasnosti veľmi závažná. Francúzsko čelí skutočným ekonomickým problémom. V eurozóne totiž patrí medzi krajiny s najnižším ekonomickým rastom a najvyššími rozpočtovými deficitmi.

Ani Sarkozy, ani Royalová nebudú s najväčšou pravdepodobnosťou schopní úplne naplniť svoje predvolebné sľuby bez signifikantného zvýšenia daní, zásadnej reformy rozpočtových výdavkov, alebo ,a to najskôr, uplatnením oboch týchto pragmatických ekonomických nástrojov. V tejto súvislosti sa priam ponúka alternatíva napodobnenia nemeckého príkladu a teda zvýšenia dane z pridanej hodnoty o niekoľko percentuálnych bodov.

Pomerne málo užitočných, pragmatických politik a ešte chudobnejšiu koherentnú víziu, ktorá by bolo možné oprávnene nazvať ako prelomovou teóriou, odlišujúcou sa podstatnou mierou od predchádzajúcich generácií, je možno nájsť u oboch doposiaľ hlavných protagonistov francúzskych prezidentských volieb.

Niekoľko týždňov pred ich prvým kolom sa ukazuje, že to nebude len súboj dvoch kohútov.

Do hry celkom reálne vstúpil a zamiešal volebné karty totiž ešte tretí kandidát líder liberálnej UDP François Bayrou. Pri postupnom klesajúcom trende Royalovej a prípadne súbežne aj Sarkozyho preferencií postupne stúpajú práve tie jeho. Zdá sa, že práve on je od oboch hlavných kandidátov vo všetkom odlišný. Tak s Royalovou ako aj Sarkozym sa rozchádza práve v tom čo odmietajú. Nie sú: pro – európski, nepreferujú zohľadňovanie francúzskych záväzkov voči paktu stability a rastu, príliš kritickí k tvorbe francúzskeho národného dlhu.

Práve jeho orientácia do jasného streda môže spôsobiť, že fenomén Bayroua ešte zapôsobí na značnú časť, najmä nerozhodnutých voličov, ktorí by sami seba rady videli práve v strednom prúde. Jeho šance v prípadnom druhom kole, či už proti Sarkozymu, alebo Royalovej, sú veľké.

Tieto voľby sú stále úplne otvorené. Do prvého kola ešte stále chýba niekoľko týždňov. Bude to ešte veľká zábava.

Ing.Michal Rašo

Medzinárodné politické vzťahy

Zápas o Latinskú Ameriku

Keď prezident USA George W. Bush v roku 2001 nastupoval do Bieleho domu, Latinská Amerika (LA) bola jeho kľúčovou zahraničnopolitickou prioritou. V dôsledku málo presvedčivého boja proti terorizmu ako i nedomyslenej americkej vojenskej angažovanosti v Iraku sa LA dostala do úzadia politiky USA. Popularita G. Busha dosiahla historické minimum a tak sa v marci rozhodol vylepšiť si renomé doposiaľ najdlhším turné naprieč latinskoamerickým kontinentom. Prvoradými cieľmi Bushovej misie mali byť posilnenie hospodárskej a energetickej spolupráce, podpora realizácie celoamerickej zóny voľného obchodu, protidrogové programy, vojna proti terorizmu a posilňovanie demokracie v krajinách LA. Bushova cesta do Brazílie, Uruguaja, Kolumbie, Guatemaly a Mexika je vnímaná predovšetkým ako snaha amerického prezidenta o vyváženie rastúceho vplyvu jeho hlavného protivníka, venezuelského prezidenta Huga Cháveza.

Latinskoamerické štáty dlhodobo trpia následkami postoja Bieleho domu, ktorý sa zakladá na zásadne nesprávnej koncepcii amerických národných záujmov v tomto regióne. Biely dom presadzuje pomýlenú hospodársku politiku, uplatňuje diplomatické rinčanie zbraňami, u spojencov toleruje machinácie s voľbami a demokraciu víta len vtedy, keď voľby privedú k moci jeho klientov. Takýto typ politiky sotva môže byť príťažlivým pre čoraz nezávislejší región. Nedôvera Latinoameričanov má aj iné príčiny. V minulosti viacerí diktátori, za ktorých vlád zmizli tisíce ľudí, boli často podporovaní práve z Washingtonu.

Podstata dôvodu, prečo sa LA posúva doľava, spočíva najmä v jej dlhodobom hospodárskom neúspechu. V období 1960 – 1980 narástol HDP na hlavu v LA o 82 %, čo hojne postačovalo na výrazný nárast životnej úrovne. Avšak v rokoch 1980 – 2000 narástol HDP na hlavu už len o 9 %, v 2000 – 2005 o 4 %. Z hľadiska rastu HDP tak možno posledných 25 rokov porovnať len s obdobím vzdialeným vyše storočia. Jeden a pol generácie Latinoameričanov stratilo akúkoľvek šancu podstatne si zlepšiť životný štandard. Hospodársky rast sa síce v posledných troch rokoch nepatrne zvýšil, nezastavilo to však volanie po zmene.

Druhým podstatným dôvodom pre zmenu je úpadok vplyvu Medzinárodného menového fondu (MMF) v regióne, ktorý sa stal pre USA hlavným nástrojom ovplyvňovania politiky v LA. Vlády, ktoré nespĺnili požiadavky MMF nemali šancu získať pôžičky ani zo Svetovej banky (SB), Medziamerickej rozvojovej banky (IADB), od vlád G7 a niekedy ani zo súkromného sektora. Tento systém však už prestal fungovať. Nedávno IADB

Hrivík

poskytla Argentíne jednu zo svojich najväčších infraštruktúrnych pôžičiek v histórii (1,2 mld. USD), pričom v posledných piatich rokoch argentínska vláda nerešpektovala MMF ani pri reštrukturalizácii zahraničného dlhu, ani v základných makroekonomických otázkach. Navyše ostro kritizovala samotný Fond. Pred pár rokmi by za takýchto okolností sotva niekto získal pôžičku z IADB. Rozchod s MMF pre Argentínu znamenal, že nedostala nijakú pôžičku od Fondu ani z inej multilaterálnej inštitúcie práve v čase, keď bola v najhlbšej ekonomickej kríze. Krajina sa aj tak dokázala sama postaviť na nohy. Takmer päť rokov rastie HDP rýchlosťou priemerne 8,6 % ročne, nad hranicu chudoby sa dostalo vyše 8 miliónov ľudí (z celkových 36 miliónov obyvateľov). Vláda presadila niekoľko rozumných makroekonomických opatrení, ktoré MMF kritizoval, napríklad rozšírila mandát centrálnej banky, aby sa starala nielen o infláciu, ale aj o stabilný a konkurencieschopný výmenný kurz.

Vplyv MMF a iných tradičných zdrojov pôžičiek v LA drasticky znížila aj existencia alternatív, najmä pôžičiek venezuelskej vlády. Venezuela požičala, alebo sa zaviazala požiť viac ako 3 mld. dolárov Argentíne a nedávno vydali obe krajiny spoločné dlhopisy v cene 1,5 mld. dolárov s obrovským dopytom investorov. Podobne poskytla Venezuela stovky miliónov dolárov Bolívii, Nikarague, Ekvádoru a ďalším štátom. Objem pôžičiek MMF v LA je len malým zlomkom tých venezuelských, a na rozdiel od MMF či SB požičiava Venezuela bez akýchkoľvek podmienok. Nová väčšia nezávislosť LA, podporovaná najmä Chávezovou Venezuelou, už priniesla svoje pozitíva a regiónu sa zatiaľ vypláca. Práve preto nezačal Bush svoje týždňové turné v Brazílii náhodou. Umierneného ľavicového prezidenta Luiza Lulu da Silvu mnohí označujú za jediného latinskoamerického lídra schopného vyvažovať narastajúci vplyv venezuelského prezidenta. Najťažšou zastávkou Busha však bolo Mexiko. Vzťahy medzi USA a Mexikom sa zhoršili potom, čo Bush, namiesto sľubovaných hosťujúcich pracovníkov a zlegálnenia pobytu asi 12 miliónov ilegálnych imigrantov, podpísal zákon o výstavbe nového oplotenia na spoločných hraniciach v dĺžke 1120 km. Mexický prezident Felipe Calderón prirovnal oplotenie k Berlínskemu múru. Mexičania, ako i Guatemalčania či Kolumbijčania, preto právom očakávajú od Busha splnenie sľubov. Calderón za ústupky sľubuje efektívnejší boj s pašerákmi drog.

V tom istom čase ako prezident G. Bush, vyrazil na svoje turné i venezuelský prezident Hugo Chávez. Ten organizoval protibushovské demonštrácie v Argentíne, Bolívii, Nikarague, Jamajke a na Haiti ako i v mestách, ktoré neskôr navštívil americký prezident. Chávez okrem silných slov stavil aj na silu peňazí a okolitým krajinám poskytol niekoľkonásobne vyššiu finančnú pomoc ako Bushove USA. Chávez chcel tak preukázať svetu, že Venezuela pomáha krajinám LA oveľa viac ako USA. Americká pomoc je asi 1,6 mld. dolárov ročne, Chávez sa však od roku 2005 zaviazal krajinám regiónu pomôcť 5,4

mld. dolárov. Spojené štáty obetiam povodní v Bolívii poslali pomoc v hodnote 1,5 mil. dolárov, Venezuela prisľúbila 15 mil. dolárov. Venezuelský líder zverejnil projekt na financovanie výstavby ropnej rafinérie v Nikarague v hodnote 2,5 mld. dolárov. Na Jamajke podpísal dohodu s premiérkou Portiou Simpson-Millerovou o spolupráci v oblasti ťažby zemného plynu. Počas stretnutia s prezidentom Haiti René Prévalom oznámil Chávez poskytnutie humanitárnej pomoci pre najchudobnejších obyvateľov ostrova v hodnote 20 mil. dolárov.

Zdá sa, že jedinou reálnou nádejou prezidenta G. Busha je hľadať spojenectvo medzi umiernenými ľavicovými lídrami, akým je da Silva, presvedčiť Calderóna, ktorý prejavil dobrú vôľu spolupracovať, a udržať si priazeň Kolumbie. Podpory sa nedočká od prezidentov, akými sú Nestor Kirchner z Argentíny, Ekvádorčan Rafael Correa či Evo Morales z Bolívie, ktorých výrazne inšpiruje charizmatické duo „F. Castro – H. Chávez“. Cestu prezidenta USA po LA síce prekričal jeho hlavný rival, boj o LA však pokračuje. Pritom sa nesmie zabúdať, že už dávno neplatí doktrína amerického prezidenta Monroea (1823) „Amerika Američanom“. LA nechce ísť severoamerickou, ale vlastnou cestou. Súboj o LA môžu vyhrať iba Latinoameričania.

Ing. Pavol Hrivík, CSc

Osobnosti

Lawrence R. Klein

Sa narodil v Omaha, štát Nebraska, USA. Vzhľadom na skutočnosť, že vyrastal v období Veľkej hospodárskej krízy, rozhodol sa v ďalšom štúdiu pokračovať na University of California (Berkeley) a získal tak vzdelanie v oblasti matematiky a ekonómie. Jeho ďalší kariéru výrazne poznačilo aj štúdium na M.I.T. pod vedením P. A. Samuelsona.

Profesor Lawrence R. Klein získal Nobelovu cenu za ekonómiu v roku 1980. Podľa švédskej Kráľovskej akadémie vied za prínos ku vzniku ekonomických modelov a ich aplikácii v analýze hospodárskych fluktuácií a hospodárskych politík. V období pred udelením Nobelovej ceny za ekonómiu sa L. R. Klein výrazne podieľal na výskume v oblasti ekonomickej vedy, predovšetkým v oblasti konštrukcie a analýzy empirických modelov hospodárskych fluktuácií. Za začiatok jeho kariéry v tejto oblasti sa považuje publikácia článku v roku 1950, v ktorom prezentoval pokus matematicky špecifikovať rôzne modely vývoja americkej ekonomiky v období medzi svetovými vojnami. V nasledujúcich rokoch pokračoval v tomto výskume a vypracoval niekoľko nových modelov, medzi ktorými sa nachádzal aj model ocenený Nobelovou cenou. Tento model vypracoval za prispenia Arthura Goldbergera. V podstate L. R. Klein obnovil pokusy o ekonometrickú makroanalýzu, s ktorou začal v 30. rokoch minulého

storočia Jan Tinbergen (ďalší ekonóm, ktorý získal Nobelovu cenu). Na rozdiel od Tinbergena však využíval pri svojich prácach odlišnú ekonomickú teóriu ako aj štatistické techniky. Tiež zameranie jeho práce bolo iné. Kým Tinbergen sa sústreďoval predovšetkým na analýzu hospodárskych podmienok a cenové výkyvy, Klein svoju pozornosť venoval vytvoreniu nástroja schopného predpovedať vývoj hospodárskych výkyvov.

Spočiatku sa publikácie L. R. Kleina pohybovali na úrovni metodologického charakteru. V ďalšom napredovaní však jeho práce dostávali stále viac praktický charakter.

Význam Kleinovej práce spočíva predovšetkým v skutočnosti, že prostredníctvom jeho vedenia rôznych skupín vedcov vo viacerých krajinách, stimuloval výskum v oblasti modelov ekonometrického prognózovania a, najmä, vytvoril možnosti pre využitie týchto modelov pri praktickej analýze hospodárskych politík v jednotlivých krajinách. Práve Kleinov príspevok prispel k budovaniu ekonometrických modelov, ktoré získali široké, takmer univerzálne, použitie.

Redakcia

Mladi a veda

Kódex Schengenských hraníc /1.časť/

Jadrom projektu európskej integrácie je rušenie kontrol osôb na vnútorných hraniciach, pričom dôsledkom tohto kroku je presunutie hraničných kontrol na vonkajšie hranice členských krajín Európskej únie (ďalej aj „EÚ“). Ide o viac ako len symbolický signál vo vzťahu k ostatnému svetu, pretože EÚ má spoločnú hranicu, ktorú mieni ochraňovať a posilňovať.

Problematika kontrol na vonkajších a vnútorných hraniciach EÚ je v súčasnosti obsiahnutá v **nariadení Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 562/2006 z 15. marca 2006, ktorým sa ustanovuje kódex Spoločenstva o pravidlách upravujúcich pohyb osôb cez hranice (tzv. Kódex schengenských hraníc)**. Tento zásadný predpis nahradil a revidoval všetky dovtedy platné pravidlá, týkajúce sa hraničných kontrol. Nariadenie je účinné od októbra 2006 v členských krajinách EÚ vrátane Slovenskej republiky. Veľká Británia, Írsko a Dánsko ním nie sú viazané. Z nečlenských krajín EÚ sa vzťahuje na Island, Nórsko a Švajčiarsko.

Nariadenie umožňuje, aby sa nevykonávala hraničná kontrola osôb, ktoré prekračujú vnútorné hranice medzi členskými štátmi EÚ, čím vykonáva ustanovenie článku 62 odsek 1 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva (ďalej aj „ES“). Stanovuje tiež pravidlá, ktorými sa spravuje hraničná kontrola osôb, ktoré prekračujú vonkajšie hranice členských štátov EÚ v súlade s článkom 62 odsek 2 Zmluvy o založení ES.

V zmysle nariadenia „vnútorné hranice“ sú spoločné pozemné hranice členských štátov vrátane hraníc, ktoré tvoria rieky a jazerá, letiská členských štátov pre

vnútorné linky, námorné, riečne a jazerné prístavy členských štátov pre pravidelné trajektové spojenia. „Vonkajšími hranicami“ sú pozemné hranice členských štátov vrátane riečnych a jazerných hraníc, námorné hranice členských štátov a ich letiská, riečne prístavy, námorné prístavy a jazerné prístavy, ak nie sú vnútornými hranicami.

Podľa článku 3 sa nariadenie uplatňuje na každého, kto prekračuje vnútorné alebo vonkajšie hranice členských štátov a nie sú ním dotknuté práva osôb, ktoré požívajú právo ES na voľný pohyb ani práva utečencov a osôb, ktoré žiadajú o medzinárodnú ochranu, najmä s ohľadom na zásadu zákazu vyhostenia alebo vrátenia tzv. non-refoulement.

Kódex schengenských hraníc stanovuje v článkoch 4-19 podmienky prekračovania vonkajších hraníc a pravidlá vykonávania hraničných kontrol. Vonkajšie hranice sa môžu prekračovať len na hraničných priechodoch a počas stanovených otváracích hodín. Za neoprávnené prekročenie vonkajších hraníc zavedú členské štáty sankcie v súlade so svojím vnútroštátnym právom.

Nariadenie v článku 7 rozlišuje minimálne a dôkladné kontroly. Všetky osoby sa podrobia minimálnej kontrole na zistenie totožnosti na základe preukázania alebo predloženia cestovných dokladov. Minimálna kontrola je pravidlom pre osoby, ktoré požívajú právo ES na voľný pohyb na území dotknutého členského štátu, ako je stanovené v smernici Európskeho parlamentu a Rady 2004/38/ES z 29. apríla 2004 o práve občanov Únie a ich rodinných príslušníkov voľne sa pohybovať a zdržiavať sa v rámci územia členských štátov. Štátni príslušníci tretej krajiny sa podrobia dôkladnej kontrole na vstupe aj výstupe.

V článku 13 nariadenia sú uvedené kritériá pre odopretie vstupu na územie členských štátov štátnemu príslušníkovi tretej krajiny. Vstup sa môže odoprieť len na základe odôvodneného rozhodnutia, v ktorom sa uvedú presné dôvody odopretia. Rozhodnutie prijme orgán, ktorý na to oprávňuje vnútroštátne právo. Rozhodnutie nadobúda účinnosť okamžite. Osoby, ktorým sa odoprie vstup, majú právo na odvolanie..

JUDr. Lucia Hurná

Európska únia

Priority 18 mesačného programu nemeckého, portugalského a slovinského predsedníctva

2. časť

Milko

Celkovým cieľom priateľskej politiky EÚ je posilniť konkurencieschopnosť a inovačnú kapacitu európskych spoločností a zlepšiť rámcové podmienky pre výrobu v EÚ, najmä pre MSP. Tri predsedníctva budú pokračovať vo vykonávaní medziodvetvových iniciatív a iniciatív v oblasti politik

pre špecifické odvetvia ohlásených v oznámení Komisie z októbra 2005.

Pokiaľ ide o vonkajšie hľadiská konkurencieschopnosti, budú tri predsedníctva venovať osobitnú pozornosť trhom verejného obstarávania, vypracovaniu účinného právneho rámca na ochranu práv duševného vlastníctva a obchodným aspektom práv, ako aj zlepšeniu podmienok prístupu na trh do tretích krajín.

Tri predsedníctva budú naďalej presadzovať finančné a hospodárske politiky orientované na rast a stabilitu. Priority sa na tento účel budú sústreďovať na zabezpečenie účinného a efektívneho riadenia hospodárskej politiky, najmä pokračovaním v uplatňovaní Paktu stability a rastu hospodársky vhodným spôsobom so zvýšeným dôrazom na dlhodobú udržateľnosť verejných financií členských štátov a zlepšovaním kvality verejných financií.

Kľúčovými cieľmi budú ďalší rozvoj európskeho sociálneho modelu, podpora rovnosti príležitostí a európska politika uplatňovania hľadiska rodovej rovnosti, ako aj zlepšovanie systémov vzdelávania a odbornej prípravy. V tejto oblasti sa dôraz bude klásť na riešenie demografickej výzvy, zintenzívnenie sociálneho dialógu, hodnotenie sociálneho vplyvu a ďalší rozvoj minimálnych sociálnych noriem. Kľúčovú úlohu zohráva politika v oblasti zdravia, keďže lepšia prevencia a cezhraničná zdravotná starostlivosť sú priamym prínosom pre európskych občanov. Tri predsedníctva pokladajú Európsky rok rovnakých príležitostí pre všetkých (2007) za dobrú príležitosť na vyzdvihnutie dosiahnutých výsledkov a vykonanie ďalšej práce v tejto oblasti.

V oblasti zamestnanosti bude hodnotenie 10. výročia európskej stratégie zamestnanosti v roku 2007, ako aj preskúmanie usmernení pre zamestnanosť v roku 2008 príležitosťou určiť prvky na revíziu stratégie pre zamestnanosť.

Lepšia regulácia a odstránenie zbytočného administratívneho zaťaženia budú prierezovou prioritou troch predsedníctiev. Na základe iniciatívy šiestich predchádzajúcich predsedníctiev zvýšia úsilie v tejto oblasti s jasným dôrazom na zníženie administratívneho zaťaženia a nákladov pre MSP. V tomto ohľade bude dôležitú úlohu zohrávať presadzovanie zjednodušovania existujúcich právnych predpisov a využívanie hodnotení celkového vplyvu návrhov nových právnych predpisov. Tri predsedníctva očakávajú, že vonkajšie hodnotenie systému hodnotenia vplyvu a návrhy Komisie na zníženie administratívneho zaťaženia budú hodnotným prínosom pre významný pokrok v tejto oblasti.

Bezpečné, udržateľné a konkurencieschopné dodávky energie budú na poprednom mieste programu troch predsedníctiev. Ťažiskom činnosti v tejto oblasti politiky bude prijatie a vykonávanie akčného

plánu pre energiu, ktorý sa bude zaoberať všetkými hľadiskami zabezpečenia energetickej politiky orientovanej na budúcnosť, ktorá prispieva k trvalo udržateľnému rozvoju, ďalšej liberalizácii trhov s energiou, zníženiu závislosti na dovoze a znižovaniu emisií skleníkových plynov prostredníctvom zlepšovania energetickej účinnosti a posilňovania úlohy obnoviteľných energií, diverzifikácii energetických zdrojov a dodávateľských trás, ako aj zintenzívneniu a diverzifikácii vonkajších vzťahov v oblasti energetiky.

Podpora výskumu, vedomostí a inovácií je kľúčom stimulovania rastu, konkurencieschopnosti a vytvárania nových pracovných príležitostí. Tri predsedníctva sa budú usilovať o inovačnú Európu. Plnenie 7. rámcového programu pre výskum a programu celoživotného vzdelávania bude v tomto ohľade zohrávať hlavnú úlohu. Mimoriadnu pozornosť bude potrebné venovať základnému výskumu s ohľadom na jeho aplikáciu. Zriadenie európskeho technologického inštitútu a vypracovanie európskej politiky v oblasti kozmického priestoru by mohli prispieť k presadzovaniu najnovších technológií v EÚ. Medzi ďalšie priority troch predsedníctiev bude patriť podpora úlohy univerzít v tejto oblasti a posilnenie ľudských zdrojov zameraných na vedu a technológiu, ako aj posilnenie medzinárodnej spolupráce vo vede a technike.

Ochrana životného prostredia bude ďalšou prioritou, v rámci ktorej vynaložia tri predsedníctva značné úsilie na vypracovanie pozície EÚ s cieľom dosiahnuť vyvážený a spravodlivý režim po roku 2012 v súlade s cieľom EÚ obmedziť zvýšenie teploty na 2 °C nad úrovňou v predindustriálnom období. V tejto súvislosti bude mať mimoriadny význam ďalší rozvoj európskeho programu na zmenu klímy a jeho zmierňujúce opatrenia vo všetkých oblastiach a systém obchodovania s emisiami. Na prvých miestach programu predsedníctiev bude aj ochrana a trvalo udržateľné využívanie biodiverzity budú vzhľadom na 9. konferenciu zmluvných strán (COP 8) dohovoru o biologickej diverzite a na začleňovanie rozhodnutí súvisiacich s biodiverzitou do trhu („podnikanie a biodiverzita“) tiež na prvých miestach programu predsedníctiev. Ďalšími dôležitými prioritami budú nadviazanie na správu Komisie o politike v oblasti vodného hospodárstva s osobitným dôrazom na nedostatok vody a suchá a ďalšie zlepšenie kvality ovzdušia a politika odpadového hospodárstva.

Tri predsedníctva budú mimoriadnu pozornosť venovať rozvoju integrovanej námornej politiky, ktorá sa zameriava na posilnenie pozitívnej synergie medzi rôznymi dotknutými oblasťami politiky.

Ing. Ivan Milko, PhD.